

rendelkezővén, megértette, hogy csak összefogással érheti el azt, amit maga elé tűzött. Ez a gondolkozás és lelkület hozta létre és tartotta fenn azokat a kicsi erőket összefoglaló egyesületeket, amelyek aztán segítettek az egyenes járásra s fokozták a ragaszkodást a maga teremtette intézményekhez. Ezek segítségével erősödött bennük az egyházhoz fűző vallásos s az egymáshoz kapcsoló népi tudat. Úgy, ahogy a régi szolás tartotta: „Tarstd meg hitedet, hogy megtartód legyen a hit“. Ezzel a meggyőződéssel őrizték a századok viharában intézményeiket, s tartották meg a tempomukat, iskolájukat és egyházközségüket.

JEGYZETEK

- ¹ Uzoni Fosztó István: *Historia ecclesiastica Transylvano Unitaria*. II. kötet. 402. 1.
- ² A kelyhet 1971-ben az állami hatóság elkérte kiállítás céljára és azóta a bukaresti Történelmi Múzeumban őrzik. Az egyház több rendbeli kérésére sem adták vissza.
- ³ A küküllődombói unitárius egyházközség története. 1910. Kézirat. III. 6.
- ⁴ Kelemen Lajos: Legrégibb adataink unitárius templomainkról püspöki egyházbizsgáló jegyzőkönyveinkben 1789-ig. V. 125 1. In: *KerMagv LIV* (1922) 174—175 1.
- ⁵ Küküllői egyházkör protocolluma 1873.
- ⁶ A dombói önképző éneklő társaság jegyzőkönyve 1872—1968.
- ⁷ Uo.
- ⁸ A dombói önképző éneklő társaság jegyzőkönyve, 1872—1968.
- ⁹ A dombói unitár. ecclesia protocolluma. 1846.
- ¹⁰ Uo.
- ¹¹ Útő Lajos: *Adombói unitár. ecclesia*. 1879.
- ¹² Halotti társulatok jegyzőkönyvei. 1907—1991.

Felhasznált forrásmunkák:

Egyházköri Protocollum 1786—1866.
 Küküllő köri Esperesi vizsgálószéki jegyzőkönyvek. 1825—1833.
 Küküllői Unitárius Környék jegyzőkönyve. 1834—1845.
 Küküllői Egységihívó Egyházaknak jegyzőkönyve. 1845—1862.
 Pál Tamás: *Adatok a dombói ekg. tört.-hez*. 1924—1958.

Lőrinczi László

VALLOK ÉLETUTAMRÓL (3. rész)

VIZSGAZUNK KADÁCSBAN

Így indult el, szinte magától és így alapozódott meg, szinte terv nélkül, a mi kadácsi háztáji gazdaságunk.

A falu nem adott időt a tervezésre. . . Kopogtatott az ajtón, csikordult az utcakapu fakilincse, valaki bejött, valamit hozott, valaki átszólta a ke-

rítésen, valamit mondott, valamit kért. A csirkéknek lakóhelyet kellett építenünk; reggel a pásztor kürtölt; észre sem vettük, s mindjobban belementünk el-nem-tervezett életünk gyakorlati teljesítésébe.

Nem is olyan rég részt kaptunk egy falu-megváltó álmából; ez az álom szélesre tárta lelkünk ablakát, s mi ezen az ablakon keresztül néztük a két Kadácsot. A kettő: az álom és a valóság kezdett összekeveredni.

Közben emberismeretből tanulságos leckéket kaptunk. Kiderült, hogy azok, akik legelső napokban bebátorkodtak hozzánk, s szinte házzám szerint tájékoztattak a faluról, kétszínű hízelgők voltak. Rendesen este jöttek, néha még „sajátfőzésű“ itókával is kedveskedtek. Hiába kerestem őket a kebli tanács ülésein — egy sem volt tagja!

Alkalmak adódtak — s tudatosan kerestük is az ilyen alkalmakat —, mikor közvetlen megfigyelés alapján, megismerhettük, s szempontunk szerint csoportosítottuk az embereket. Kölcsönös bizalom alapján megértő, megbízható munkatársak kerültek körénk. Tanácsi választásoknál arra igyekeztünk, hogy az ilyenekkel felfrissüljön. Határozat-hozatalra csak azt vittük a tanács elé, ami megfelelően elé volt készítve.

Az öregeket tiszteltük és szerettük de állásfoglalásaikat már nem vette mindenki tudomásul lehajtott fejjel. Néha viták lobbantak fel; igyekeztünk fegyelmezett mederben tartani a szenvedélyeket. Ha a tárgy jól elő volt készítve s szavazásra került sor, az eredmény nem volt kétséges. A kedves, tisztos, áldott emlékű öregek kezdetben csodálkoztak, később morgolódtak; volt olyan is, hogy a tanácsba beválasztódott fiára — ott helyben — rá is káromkodott: „a szentfádat, hallod-e...“

Egyetlen olyan eset történt, amit ma is sajnállok. Valami „zsebbenyúló“ kérdés felől kellett döntenet. A határozat megbontott bizonyos hagyományos hozzájárulási rendszert s kedvezőtlenül érintette a módosabakat. Egyik tanácsstag felállott s köszönés nélkül ott hagyta a gyűlést.

Másnap reggel a kapujában állott. Vittem a tejet a szövetkezetbe, illően köszöntöttem: „Jó reggelt, bácsi, fölkelhetett hál' Istennek?!“ „Láss!“ vetette oda. Nem fogadta a köszönésemet s azt a szokást mindvégig megtartotta. A falu első gazdája volt.

Olyan az ilyen faluépítő vállalkozás, mint egy mérkőzés. Néha gölt kapunk, néha gölt adunk, de a mérkőzés csak akkor szép, ha a „támadók“ is, az ellenállók is „sportszerűen“ viselkednek. Szemléltetésül hadd mondjak el egy kedves esetet.

Akkor történt, amikor az „Avikultura“-nak nevezett baromfitenyésztő szövetkezetünk már javában üzemelt.

A tanács, ősi szokás szerint, tavasszal megvizsgálta a kerítéseket és megállapította a javítani valókat.

A 200-as „Gergely-féle“ keltetőgép ott állott nálunk a konyhában és éppen költött. Itt az alkalom, gondoltam, hogy a legbölcsebb és legszóvivőbb öreget „térdre kényszerítsem“. Mikor előkerültek az udvarra, betessékeltem őket a konyhába s kihúztam a gép tálcáját. Nem szóltam semmit, hisz a tálcán nyüzsgő-fakadó élet beszélt helyettem. Csak álltam, mint Napóleon Waterlooánál és úgy is jártam.

Körülseglegtek a gépet, legelől állott az öreg. (Künn a hátam megett így vélekedett a gép felől: „ne higgyetek a papnak, az ő gépje is olyan, mint a rádió... család az egész!“)

„Attól... sohasem hiszöm, hogy ebből egyis felnőjön!“ — mondta ki az ítéletét s máris indult az ajtó felé. A többiek nem kacagtak le... állott a tekintélye, de szembemosolyogtak velem.

Ellenállók Kadácsban is voltak és később is: Keresztúron és Ürmösön is voltak. A pszichobiológia tanítása szerint az ember születése és nevelése szerint sokféle, szinte mondhatni annyiféle, ahány van. Más és másfleképpen ítéli meg az életjavakat és különbözőképpen foglal állást az azokért folyó küzdelemben.

Voltak Kadácsban is, akikbe beleütköztek vállalkozásaink. Az állásfoglalás nem volt szoros összefüggésben még az életkorral sem, sem a nemi hovátartozással, sem a családi körülményekkel, sőt, még a társadalmi vagy vagyoni osztályozódással sem.

Volt olyan helyzet, hogy az asszony nem engedte „dalárdázni“ jóhangú férjét, mert féltette. Vagy fordított esetben a férfi nem engedte, hogy az asszony „a pap receptje szerint“ etesse tyúkjait, mert nem ő (ti. a pap) termeli a gabonát. Volt olyan család, ahonnan a legény szökve járt el a próbákra s a szülőknek akkor esett le az álla, amikor „az úrfi“ ezüsfogantyús sétatálcáját fitogtatva udvarolt a krinolinós kisasszonynak. A leányok általánosan csak akkor tudtak bekapcsolódni a próbákkal járó vállalkozásokba, amikor mi ketten a feleségemmel hazakisértünk és kézbeadtunk minden leányt.

Sajnálatos viszonyba, mint a fennebb említett esetben, egyetlen egyikükkel sem kerültünk, néha élnek kadácsi emlékeink között olyan csendes nyári esték, hogy lakásunkkal szemben az utca szádában, ha „volt a kiülés“, némely öblöshangú férfi, vagy élesnyelvű fehérnép, válogatatlan hangnemben és hangerővel szidta éppen szőnyegen levő vállalkozásunkat, hogy az udvaron lámpással járkáló pap vagy papné is hallja.

Apránként megismertük az ellenállókat s legtöbb esetben az is kiderült, hogy honnan miért fúj a szél. A stratégiát a mellettünk állókkal aszerint dolgoztuk ki s taktikai feladatokat, gyűlésben és közéletben, aszerint osztottuk ki. Mindenkit szerettünk, s vagy pro vagy contra, mindenki hasznunkra vált. A magatartásokat így minősítettük: öreg, maradi, nyakas, anyagiás, irigy, kötekedő, gógós, stb; de ilyen minősítés, hogy ellenség, nem szerepelt.

Így volt. Jól volt így. Nem mentünk kész tervvel neki a falunak. Terv nélkül próbáltuk vinni az álom felé.

Ahogy épült ez a gombnyomásra létesült alap, ahogy a Juci néni tarka-barkáit Leghorn-falka, majd Rhode-tenyészet váltotta fel; ahogy a Piros első leánya is ontani kezdte a tejet; ahogy a két koca malacai játszani kezdtek az udvaron; ahogy a kerítésen benézőknek, ha megdicsérték a „csemetéinket“ s azonnal előjegyeztük az őszire oltóványt igénylők jegyzékébe, úgy nőtt az érdeklődés az iránt, amit csinálunk, s úgy nőtt a bizalom irányunkban. Erre a bizalomra épült a Tejszövetkezet, az Avikultura s kapott helyet a két temetőben 150 almaoltvány.

Rövidre fogva, egy néhány kiemelkedő, szinte ünnepi jelentőségű esemény jelzi „falumegváltó“ összefogásunk fejlődését.

Nagy volt az öröm — még büszkeség is csillant meg a szemekben —, amikor megérkezett az ízlésesen fehér-kékre festett, Gergely-féle 200-as keltetőgép. Azok, akik bíztak a gépben (s már bennünk is), csodájára jártak, a kételkedők s a hitetlenek, fejüket csóválták.

Amint közeledett az első kelés napja, úgy fokozódott az izgalom: vajon kinek-kinek milyen eredménnyel kelnek majd a tojásai? S bizony az eredmény megmutatta, hogy ki-ki mennyire vált tenyésztővé!

Nagy csoda volt az is, amikor Szakács János ácsmesterrel, az én tervem szerint, megépítettük 8×5 méter alapterületű, félmonitor fedelű tyúkházunkat. 500 fehér Leghorn tojójerce futott ki reggelenként belőle a kertbe és lepte el bogarászva a kukoricatáblát.

Közös öröm volt az is, amikor megérkezett az a gyönyörű Rhode Island növendékállomány, mellyel lecseréltük a Leghornokat, egyrészt azért, mert bosszúságot okoztak a szomszédok között, másrészt azért, mert tojás mellett húst is kapunk.

Valamelyik harmincas évben házilag elkészítettünk egy sorozatot a háztáji baromfitenyésztés segédeszközeiből (csapófészek, műanyag, etetők, kiállítási ketrecek, itatók stb.)" összeválogattuk a tagoktól a legszebb növendéktörzseket. Ősszel felpakoltunk két szekérré és bevittük a marosvásárhelyi kiállításra. Az emberek érdeklődéssel és csodálkozással tolongtak „standunk“ körül. Dicsérő oklevéllel és azzal a hírrel jöttünk haza, hogy a „Benzédi Józsiné jércéjét 500 lejért kérték, de nem adtuk oda!“.

Volt még egy propaganda-célú nyilvános vállalkozásunk, mely dr. Silassy Jenő állatorvosunk biztatására jött létre: ismeretterjesztő előadásokkal és bemutatóval gazdagított „Baromfitenyésztési Nap“. Helyszíne Kadács volt, időpontja vasárnap délután. A vidék megérdemelt és megszolgált érdeklődést tanúsított iránta. A kiállításon különböző, akkor divatos baromfifajtákat és eszközöket mutattunk be. Meglátogatták az érdeklődők egyes tagok mintának vehető berendezkedéseit. Állatorvosunk előadást tartott a baromfifegészség védelméről és más népszerűsítő előadások is hangzottak el. Legboldogítóbb az volt, hogy az érdeklődők kérdéseire maguk a tagok, különösen a beszédesebb asszonyok szolgálták szakszerű fevilágosításokkal.

S végül ugyanezre a bizalomra épültek kultúr-célú, sőt leglelkibb irányú vállalkozásaink is: a vegyeskar, melynek munkájában a lányok csak úgy vehettek részt, hogy minden próba után hazakisértük őket és kézbeadtuk az édesanyáknak. A színjátszás és más kultúrműsorok iránti érdeklődés építette meg a faluházában a kulisszákat és világitással felszerelt színpadot, melyet a legények pillanatok alatt szereltek fel vagy le, s ha a tánc következett, egyetlen „hórukkal“ csatoltak fel a terem betűfalára. Ezen a fegyelmezett műveleten a vidékiek mindig elámultak, ami a legényeknek természetesen dagasztotta a szívét. A karácsonyi Bethlehe mes játékok, mellyel házról-házra kellett járnunk a gyermekekkel. A szokásos táncok, melyeknek fegyelmezett, józan, hangulatos légköre azon állott, hogy az első nótától az utolsóig velük táncoltunk magunk is. A szüneti kocsmába rohanásról úgy szoktattuk le a legényeket, hogy mihelyt a cigány a nótát behúzta, karéjba szedtük a lányokat és egyre-másra énekeltük kedvenc nótáinkat. Észre sem vették még az érdekeltek sem (talán a kocsmáros egyedül), hogy mihelyt a zene elhallgatott, lány-legény karba fogózva keres minket, hogy álljunk be a körbe és kezdjük az éneket. Erre a bizalomra épült, férfiakból és asszonyokból az a megértő, lelkes munkaközösség, amelynek segítségével a megtanult stratégiai szabályok alkalmazásával és a szerepek taktikus kiosztásával megvalósuláshoz tudtunk segíteni minden épkézláb tervet a falu gazdasági, szellemi, művészeti és lelki előbbvitele terén.

1930-tól megelénkült az érdeklődés irántunk, illetve az iránt, ami Kadácsban, különösen a baromfitenyésztés terén történik. Lehet a „Ba-

romfinap Kadácsban“ volt a ludas abban, hogy egyik kobátfalvi barátunk meghívott csapófészeképítő kalákába. Méterre jól haladtunk ketten a munkával. Felesége többször kijött s lekacagott, hogy komoly „intelligens“ férfiak ilyen játékkal töltik az idejüket, hiszen a tyúknak több esze van annál, semhogy a fészekbe bezárassa magát. Mikor behívott ebédelni, két csapóajtó már fogásra fel volt peckelve. Mikor kijöttünk a munkát folytatni, egy Leghorn tyúk bentült a falnak támasztott fészek egyik rekeszében. Kihívta a feleségét s mikor az fölnyitotta a csapóajtót, a tyúk rikácsolva szembepült vele. Az asszony nagy sikoltozások közben befutott a házba.

Hogy messzibb vidékről is kaptunk érdeklődő és tanácskérő leveleket, annak valószínű az volt a magyarázata, hogy föllendülőben volt a tojáskivitel nyugat felé. Ezen érdeklődés kielégítésére jelent meg 1931-ben: Lőrinczi László: „A haszontyúktenyésztés, mint mellékfoglalkozás“ c. könyv, melyben tanulmányaink és tapasztalataink alapján feldolgoztuk a tyúktenyésztés gyakorlati kérdéseit háztáji szinten, s a végéhez csatolva alapszabálytervezetet is adunk szövetkezetek számára.

Ugyanezekben az években több más kedvező lehetőség is nyílt a baromfitenyésztés szélesebb körű szolgálatára. Meghívást kaptam a „Mezőgazdasági Szemle“ munkatársai közé. Éveken keresztül, mint szakelőadó részt vettem a vármegye központibb községeiben, Gyerkes Mihály által szervezett gyümölcstermesztési-méhészeti-baromfitenyésztési tanfolyamokon. A Székelykeresztúri Unitárius Gazdasági Iskolában télen a gazda ifjakat, nyáron a leányokat igyekeztem bevezetni a baromfitenyésztés gyakorlatába.

Családunk anyai-ági tagjai nem nézték jó szemmel kadácsi helyzetünket s még kevésbé azt, amit mi ott csinálunk. Némelyikük nagyon előkelő szintre jutott fel a társadalmi életben. Szemünkbe azt mondták: „Te többre vagy hivatva, mint Kadács“; hátunk mögött édesanyámat azzal nyugtalanították, hogy: Laciék egészen „elrusztikosodnak“. Addig mesterkedtek, amíg rávettek, hogy tegyek vallásnári vizsgát. Ráálltam, hogy édesanyámnak örömet szerezsek. Igazán kevésből kitelt. Gyakorlati tapasztalataim voltak Clevelandből is, Kadácsban is kulturális terveink között szerepelt a gyermekekkel való foglalkozás, forrásmunkákkal bőven rendelkeztem.

Szakedolgozatomra az volt a vizsgabizottság tagjainak egyhangú határozata, hogy eltekintenek a szóbeli vizsgától. Így lettem, valamelyik 30-as évben, okleveles vallásnár.

Kadácstól, 1941-ben, nagyon nehezünkre esett a megválás. Kadács jó előiskola volt számunkra; de mennyit tapasztaltunk, mennyit izgogdtunk más-más környezetben azóta eltelt közel négy évtized alatt.

Ha vállalkozásunk negatív és pozitív értékelését egy mérleg két serpenyőjébe tesszük, a mérleg így fog állni: az egyik serpenyőbe teszem a szomszéd községek ilyen nyilatkozatait: „a ti papotok, hétköznap, nem is pap“ s azt a vidéken általános minősítésemet: „tyukáspap“; a másik serpenyőbe: „Könyvünk szakírója Lőrinczi László... Papvolta megszabja hivatását: javára válni népének... a lelki nevelés mellett nem szabad elhanyagolni a gazdaságit sem! Ez az újfajta magyar pap a maga vidékén a maga példájával mutatta meg... (Kacsó Sándor írja „A tyúk nem hibás“ című könyvecske előszavában, ÁGISZ sorozat 7. szám).

KADÁCS UTÁN

1942-ben ott hagytuk Kadácsot; kiszakítottuk magunkat belőle. Harmínczhat éve. Néha kísértett a megbánás s még most is velünk van: bár maradtunk volna benne végig... most fel tudnok mérni pontosan, hogy mit ért életünk. . . „de az embert vágyai vezérlik“.

Tulajdonképpen nem is jöttünk — küldtek; választás útján kerültünk Székelykeresztúrra tanári munkakörbe.

Keresztúri hat évünk közepéből kettőt kitepelt a háború.

Utána az ürmösi 27 év következett.

Mindenütt — még a háborúban is — az álom ígézetében éltünk; azt sugároztuk tovább, amit az én Balázs Ferencem 1926-ban belém sugárzott. Mert sugárzott ő, amíg élt mint rádiumtöltésű szurokércszemcse. S bármennyire úgy látszik is, hogy „sziszifuszi küzdelme mellett a mézskői ember nem sokat javult“ és „még ma sem tudta befejezni azt a papi lakást“, azt, amit magától Mézskőn, emberekbe, templomba stb, bele sugárzott, az hat, azt onnan kitörölni nem lehet, — csak tovább sugározni. Így sugárzott ő mindnyájunknak, akik közelébe kerültünk.

S hogy mi ezt a belénk sugárzottat sugároztuk tovább, az utánnymozható Keresztúron is, Ürmösön is.

Jóformán be sem költöztünk Keresztúrra, kiküldetést kaptunk Balatonlellére népművelési előadóképző tanfolyamra, 1942. június 29 — július 9-re. Egy napra átszöktem Szárszóra, tudtam, hogy ott folyik az a nevezetes konferencia. Egy „Soli Deo Gloria“-a előadó azt bizonygatta, hogy a népi írók rendes emberek, de van egy nagy hibájuk: nincs hitük! Nem tudtam ellenállni, szót kértem. Meggyőző erővel bizonygattam, hogy ha az országban ma (1942) valakinek hite van, azok éppen a népi írók. Szünetben egyedül álldogáltam — nem ismertem senkit. Hátulról kemény férfikéz nehezedett a vállamra. Cserzett arcú, bajszos férfival fordultam szembe. Mikor jobbójával kezét rázott s megmondta, hogy ő Veres Péter, balja súlya alatt majd összeroskadtam. „Köszönöm, hogy az országban akadt valaki, aki ezt meg merte mondani“.

Következő előadó Németh László volt. A történelmi igazság lehetőségéről beszélt. Végkövetkeztetése az volt, hogy lehetséges a történelmi tények, helyzetek elfogulatlan, tárgyilagos megítélése. Bocsánatot kértem, de meg kellett kockáztatnom azt a megjegyzést, miszerint én lehetetlennek tartom, hogy bárki annyira fölül tudjon emelkedni önmagán, annyira felejteni tudja érzelmi kötöttségeit, hogy olyan történelmi tényeket, helyzeteket, melyek őt érzelmileg közvetlenül érintik, elfogulatlanul, tárgyilagosan tudjon megítélni. Az előadó záróösszefoglalójában kitért az én megjegyzésemre s állítását odaenyhítette, hogy még ilyen esetben is lehetséges, hogy valaki az igazságnak a „csücskét“ megfogja. Erre én azt mondtam — magamban —, ha lenne ilyen valaki!

Ugyanezen 9 nap alatt történt, hogy két eddig ismeretlen férfi, pénteken felkeresett azzal a kívánsággal, hogy túlnyomóan egyházi férfiak számára vasárnap délután tartsak előadást „Magyar-kereszténység“ címen. A férfiak nevére nem emlékszem, sem a helysége, csak a templomra, hogy kicsi volt, szorongtak benne a férfiak, és a templomnak három ajtaja volt. A helység közel lehetett Lelléhez, mert a két férfi kíséretében gyalog mentünk oda. Az elnöki asztal mellett a két férfi között kaptam helyet. Az egyik bemutatott, a másik bezárta a találkozót. Hozzászó-

lásra, vitára nem volt lehetőség; ellenben érdekes és számomra meglepő a fináléja. Előadásomban két gondolatot fejtettem ki:

Nincs magyar-kereszténység, mert az eredeti tiszta jézusi kereszténység, történelmi alakulása folyamán, sok olyan elemet vett magába, amelyek a magyar lélek valláserkölcsei szükséglete számára idegenek s ahelyett, hogy megnyugtatóknak és segítőnek Isten utáni sóvárgását, inkább akadályozzák, vakmederbe vezetik azt.

Mérhetetlenül növelné népünk valláserkölcsei erejét, ha különböző felekezeti utakon üdvöt kereső tömegeit, a magyar lélekhez illő magyar keresztény úton lehetne Isten elé állítani.

Fogjuk fel a tornyainkon különböző jeleket viselő mai keresztény templomokat úgy, mint egyetlen nagy lelki templomot, mely magába öleli az egész népet. Kezdjük bontani ezt az óriási templomot, vizsgáljunk meg benne minden építőkövet és tegyünk félre mindent, ami idegennek látszik a magyar lélek eredeti valláserkölcsei szükségletének szolgálata szempontjából. Ami anyag megmarad, abból rakjuk meg a magyar-kereszténység templomát.

A középső ajtón jöttünk ki, a másik két ajtón zajongva kitolongók közül két „testvér“ igyekezett elém. A ruházatukról láttam, hogy nem egy felekezethez tartoznak. „Nincs igazad!“... „Nincs igazad!“ kiáltották, mutatoujjukat rázva felém, s abból láttam, hogy állításaimmal szemben egyetértének. Mikor hozzám értek, mindkettőjüknek lefogtam fenyegető kezét, s míg ők ezen egy pillanatra meghökkentek, hirtelen a következő ajánlatot tettem: „Szóval azt mondjátok, hogy nincs igazam? Akkor bizonyára jobb megoldásokat van, mint az enyém... Arra kérlek, üljete le erre a padra, egyeztetek meg, foglaljátok írásba s én látatlanba elfogadom aláírom“.

Nem ültek le. Egyikük elindult délnek, a másik északnak.

SZÉKELYKERESZTÚRON

Keresztúrra, tulajdonképpen, hazajöttünk. A térséget, amelyen a város fekszik, keletről körülöleli a Nagy-Küküllő; medrében futnak össze a térségre nyíló völgyek patakjai; s a völgyek két oldalán sűrű, nem egyszer egymást érő, székely települések: Küküllő-mente, Nyikó-mente, Gagy-mente; délre a folyó tágabb völgyön foly tovább s vasutvonal követi le Segesvár felé, ahol túlnyomóan szász, román lakosú falvak és városok következnek egymás után.

A rendszeresített szombati hetivásárok találkozási alkalmak voltak, a régi időtől kezdve, a völgyekben lakók számára. Itt értékesítették mezőgazdasági termékeik fölöslegét, itt szerezték be ipari termék-szükségletüket, utánpótlást hoztak a hazaiból a középiskolákban tanuló gyermekeiknek, s itt szedték össze azokat a morzsákat, amelyek a kultúra asztaláról lehulltak.

A város kerek számban 5000 lakosú, szintén kerek számban 30 falu 20 000 lakosának volt gazdasági és kultúr-központja.

Volt időszak, amikor a városnak 4 középszintű iskolája volt; 30 falu népének, sőt messzebb fekvő vidéknek is, az a kultúr-kapuja, melyen át nemzedéki fölöslegének javát az ország szolgálatára kibocsáthatja.

Azt a kollégiumot, amelynek szolgálatára 1942-ben Kadácsból be-
rendeltettünk egy és fél évszázaddal azelőtt, néprajzi helyzetéből fakadó
sajátos feladatra követele ki magának a népakarat. Már eredetében
egyike Erdély népi kollégiumainak. Sok emlék él bennünk, hogy ez az
iskola megélte ezt a hivatást. Csak kettőt idézek föl közülük. Marele
Gyurka, Gálffy Zoltí és Schaser Matyi osztálytársaim voltak, bentlakók
és jóbarátok. Már nagy diákok voltunk, mert Matyi kemény kalapot vi-
selt. A vacsora és az esti silencium közti időre (7—8) különös játékokat
esztek ki. A megnedvesített törülközőjüket összecsavarták. Egyik közülük
volt a kereső; a másik kettő az akkor nagyon gyéren világosított folyo-
són, sötét helyeken elrejtőzött. Ha a kereső úgy lopakodott a rejtékhely
közelébe, hogy nem vette észre az ott rejtőzködőt, az egy jót húzott tö-
rülközőjével a kereső fejére és iszkolt tovább új rejtékhelyet keresni.

Egyik legjobb rejték volt a csengettyű feljáró lépcsője. Az emléke-
zetes esetben Zoltí volt oda rejtőzve; Matyi volt a kereső. Látja Zoltí,
hogy a lépcsőről eléje bukkan egy colis fej, jót húz egyet rá, hogy a colí
lecsusszant a füléig és „No, bakkszáz, most jót kaptál egyet!” kiáltással
rohan hátra a folyosón. A colis fej éppen az igazgatóé volt, aki éppen
azt jött ellenőrizni, hogy a bentlakók a „bűnözésnek ebben az órájában“
(így nevezte későbbi igazgatónk az este 7—8-at) nem csinálnak-e valami
hitványságot. Íme a barátság, amely nem ismer sem osztály, sem nemze-
tiségi, sem felekezeti korlátokat.

A másik emlék 1913-ban eshetett. Negyedikesek voltunk. A hatodik-
ban volt egy Iacob Mihály nevű tanuló (akkor még csak hatosztályos volt
az iskola). Ez a Mihály minden tekintetben eminens volt az osztályban.
Még nem voltam diák, amikor az apja Nagyfelekről (a hegyen át 6—7 km)
a kollégiumba behozta. A tarisznyába aligha hozott neki pár napi enni-
valót. Onnan emlékszem ilyen jól reá, mert többször ebédelt nálunk s a
puliszkának azt mondta, hogy „mamaliga“. Bekapott más szomszédhoz is
s örömet segített ezt, azt. Így végezte el az első osztályt, s annyira meg-
tanult magyarul, hogy másodiktól egész végig ösztöndíjas, később juta-
lom és jellemdíjasként tanult. Hagyományos szokás volt — ez is igazolja
az iskola népi szellemét — hogy március 15-én a VI. osztály titkos sza-
vazattal dönt arról, hogy melyikük szavalja a Nemzeti Dalt. Az eredmény
egyhangú volt: Iacob Mihály.

Mihálynak akkor már szép galamszürke ruhája volt. Felejthetle-
nül él lelkemben a kép, amint kiugrott a színpal mögül s elszavalta Petőfi
gyűjtő szózatát.

Az iskola, nemsokára 8 osztályos főgimnáziummá épült ki s érettsé-
gizett nemzedékeket bocsátott ki szárnyai alól.

Lezajlott a világháború, romokban hagyta a világ gazdasági helyzete-
tét. Az iskola válságba jutott, úgy volt, hogy le kell építeni a felső tago-
zatot.

A fenntartó hatóság merész lépésre határozta el magát. Összehívta ta-
nácskozássra azokat, akik falai között tanultak. A kitűzött napra zsúfolá-
sig megtelt az új iskola udvara. Buzdító szónoklatokban nem volt hiány.
Mindenki érezte, hogy itt, most a gyermek hűségével és hálájával a
zsebbe kellene nyúlni, de még nem akadt, aki megnyissa az áldozatho-
zatal zsilipjeit.

Egyik beszéd-szünetben a tömött sorokban megmozdult valaki és
feltörekedett az elnöki emelvényre. A beállott csendben megindult han-
gon így szólt:

„Jacob Mihály vagyok, a bukaresti egyetem tanára. Ennek az iskolának köszönhetem azt, amit idáig elértem.“ Elővette a pénztárcáját és az asztalra tett 1 000 lejt s csak ennyit mondott: „Kérem, kövessék a példamát!“... S szerényen, ahogy jött, visszafurakodott a tömegbe oda, ahonnan feljött. Ott voltam én is... könnyeztem én is... Felzúgó tapsot kapott Jacob Mihály most is, és az iskola 8 osztállyal működött végig, mert a vendiákok fiainak-leányainak és unokáinak szüksége volt rá.

Azt hiszem nem leszek szerénytelen, ha azt mondom, hogy ez a város és ez az iskola várt reánk. Ha nem igényelt volna, nem esett volna reánk az Egyházi Főtanács választása.

S mi hoztunk is valamit. S az nem lehetett más, mint amit Kadácsban 15 évig sugároztunk. Nemsokára boldogan föl is fedeztük azt, hogy az álmrész, amit annak idején Balázs Fernctől kaptunk, ráépítette magát arra a szellemi-jellemi fundamentumra, amelyet Keresztúr és a kollégium lerakott bennünk amíg gyermekei voltunk. Itt láttam meg, abban az esztendőben, amíg bolondul ellenálltam Amerika hívásának azt is, hogy gyermeket nevelni, lényegében annyi, mint vadoncba rózsát oltani, vagy a csirkét a tojásból előhívni és fölnevelni.

Es a város igényével nemsokára jelentkezett is.

Szüleimnél laktunk s egy délután a kertben ástam. Meglepetésszerűen 2 vagy 3 férfiből álló küldöttség köszöntött reám. Nem is engedték, hogy előjőjsek velük a szobánkba, hanem ott helyben közölték azon megbízatásukat, hogy vállaljam el a város kultúr-életének irányítását. Meghatódtam, mint a gyermek, akit anyja arra kér, amit szeretne csinálni. Munkatársban, segítségben nem volt hiány, hiszen hazajöttünk, kortársaink, barátaink, ismerőseink közé. Értelmiségiek, földművesek, iparosok, férfiak, nők, később, mikor vállalkozásaink kezdtek szervezett formát ölteni, ifjúság is lelkesen jött segítségünkre. Olyan komoly, lelkes csoport került össze, minden formális választás vagy más hókusz-pókusz nélkül, akikkel öröm volt tervezni, szervezni, stratégiát megbeszélni, taktikát végrehajtani, csak éppen szellem kellett, ami vállalkozásainkat áthassa és közös cél felé irányítsa. Nem írtunk alapszabályt, sem fegyelmi kódexet. Ötleteket kértünk, terveztünk és dolgoztunk.

Tevékenységünkéből három vállalkozás emelkedett ki: a vegyeskar, előadássorozatok a kaszinóban és a színjátszás.

Keresztúron mindig folyt bizonyos fokú zenei élet. Addig is, amíg az iskolának nem voltak zenetanárai, voltak, akik különböző hangszereken, kisvárosi igényeket kielégítően vagy azon felüli magasabb szinten, mint szólisták játszottak, az igénylőknek zeneórákat adtak. Ha akadt közöttük vállalkozóbb szellemű, filharmonikus vagy fúvós zenekarba szedte össze a zeneértőket, hosszabb-rövidebb időre. Ha zeneértő tanár került a kollégiumba és vállalkozott rá, ifjúsági vegyeskart hozott össze a tanulókból. Elsőnek a tanítóképző kapott zenetanárt. Elsős vagy második diák lehettem. 120 tagú diákkart hozott össze a két iskolából. Felejthetetlen élmény volt, a legkisebbek között a szopránban a közönség szíve felé szárnyra kelteni Eötvös „Búcsú“-ját.

A városnak 1942-ben nem volt zenetanárja. Alighogy megpezdült a kultúrélet, a volt dalárda énekszomjas öreg tagjai fölvetették a „dallárdázás“ gondolatát, fiatalabb lelkesedők akadtak a tanügyiek —különösen a nők — körében is jócskán. Mi is dalárdisták voltunk mindig, ahol volt rá alkalom. Amatőr szinten, Kadácsból, volt is gyakorlatunk a szervezésben, betanításban a falusi igényeket kielégítően, még a vezetésben is,

Bele kellett mennünk a vállalkozásba már csak azért is, mert olyannak látszott, amelyben össze lehet fogni és más téren is használni az embereket. Vállalkoztam a betanításra. Könnyen ment, mert bőven volt közöttük zeneértő. A végén a vezetésre is vállalkoznom kellett, mert nem volt jobb. Mihelyt a kollégium zenetanárt kapott, azonnal átvette a vezetést.

Igazuk volt azoknak, akik a vegyeskart keretnek fogták fel, mert belőle nőtt ki a színjátzás.

A vegyeskar műsorán főleg népi dalegyvelegek szerepeltek Kodály és tanítványai (Ádám Jenő) feldolgozásában.

Szerettünk társadalmi problémás darabokat színrevinni. Tamási Áron játékaival mi ismertettük meg Keresztúrt.

A vegyeskar tarkaestjei óriási közönség-sikereket hoztak.

A legkomolyabb célú volt vállalkozásaink között a kaszinói élet fellélemelése a kisvárosi poharazgató-feketéztető-kvaterkázó szintről.

A kérdések, amelyekkel az előadás-sorozatok foglalkoztak korszerűek voltak, forró volt tőlük a levegő. A városban akkor helyőrség állomásozott. Parancsnoka (ezredes) ott ült a hallgatóság között, még inkább az előadói asztal közelében. Nem ijedtünk meg, ha a kardjára ütött, mikor az előadó a földreformot érintette s közbeszolt: „Tessék vigyázni kérem, mert ez már súrolja a kommunizmust!” Vigyáztunk, az előadó tovább olvasta és befejezte előadását; a soros vigyázó bejelentette, hogy következő szerdán mi lesz az előadás tárgya és ki lesz az előadó.

Az iskolában korszerű tartalommal frissítettük fel a nevelés ősi szellemét. S ha azt nevezzük demokráciának, ami népi erőből, népi erőre épül, akkor nyugodtan megállapíthatom, hogy az, amire törekedtünk, a legtisztább demokrácia volt.

Annak a mozgalomnak, amely ezen a téren a legjelentősebbé nőtte ki magát, az ötlete a város kultúréletét irányító csoportban merült föl. Kezdetben neve sem volt csak célja; később, mikor jelentős eredményei kezdtek nyilvánvalókká lenni, hivatalos hangzású elnevezést kellett magára vennie: „falusi tehetségmentés“.

Az elindítóknak két alapfeltétel felől kellett döntenük: (1) az anyagi alap biztosítása, (2) a gyermekanyag kiválogatása. Nem ütöttük meg a hírverés dobjait, nem tettünk közzé buzdító cikkeket. Az anyagi fedezet biztosítására, szívről-szívre szállva, élő-tőkét gyűjtöttünk, a tehetségválogatásra korszerű teszt-anyagot és módszert utasítást szereztünk be s arra fiatal tanárainkat kiképeztük. Csodáltuk azokat az egyszerűnek látszó grafikonokat, amelyek a próbaeredmények alapján kialakultak, és az összegyűjtött gyermekekben rejlő szellemi-jellemi képességeket kellett megsejtessek velünk. Voltak, akik kételkedve szemlélték ezeket a kigyózó grafikonokat. Későbbi tapasztalatok igazolták, hogy azoknak volt igazuk, akik bíztak bennük. Sőt, maguk a „delikvensek“, akiknek, most 35 év múlva, kezükbe adhattuk a róluk akkor készült grafikonokat, mosolyogva ismerték el, hogy akkor csakugyan alapján ilyenekként nyilatkozhattak meg.

Ezen az alapon és ebben a szellemben az egyik iskolai évre (1942) olyan első osztály verbuválódott össze, hogy az 53 gyermek között csak egyetlenegy volt „nadrágos“, s az is helybeli. Az édesanyja gyakran keresett fel azzal a panasszal, hogy Béluska szinte naponta úgy jön haza az iskolából, hogy kék lüszter kabátja meszes. Béluska kicsit felvágós volt; hívalkodott a töltőtollával, vagy feltűnést keltett, mikor zsirpápból kicsomagolta a tízóráira hozott szendvicset. Ezeket csak addig néz-

ték szóltanul és tétlenül, míg rá nem jöttek, hogy itt nem a ruha teszi az embert, hanem az, ami a bátyámtól reámszállott bárányszabta condraujjas alatt rejlik.

Bennem külön személyemre szóló gyönyörűséggel fűszerezetten emlékként él két tapasztalat. Nekem jutott a szerencse, hogy osztályfőnökük legyek s tanítsam nekik a magyar nyelvet. Nehezen tudtam leplezni meghatottságomat, mert feleleteikben hol a Nyárad-mente, hol az Olt-mente, hol Keresztúr környéke észjárása és nyelvjárása szólalt meg a maga eredeti tisztaságában.

A bentlakás közvetlen közelében laktunk. A kora reggeli órákban, iskolábemenés előtt kertünkben dolgoztunk. Hat óraker. az ébresztő csengőszóra megmozdult a „madárfiú“ sereg; a nyitott ablakon lehalaltszott hozzánk, hogy a zsbongásukban, most a tanóra fegyelmétől szabadon, milyen kedves reggeli „csirikolással“ olvadtak össze hazulról hozott dialektusaik.

Ugy megelevenedtek diákkori emlékeink, mintha meg akarták volna mutatni, hogy mit kell „modernizálnunk“ a bentlakásban. Láttuk szeptemberben valahonnan az istenháta mögül behozott gyermeket, aki mikor a szülők szekere eltűnt a kanyarban, neki bújtak a boltívek alatt a hideg köoszlopnak és keservesen sírtak. Talán a falujukból soha ki sem jártak s most itt maradtak ebben az irdatlan, rideg, nagy kóházban egyedül. Egyik Nyárad-mentinek a szülei hozzánk szálltak be a szekérrel. Mikor az anyja búcsúzott tőle s hagyatkozott neki: „Káraj, fiam, tanolj!“ ... Károly összeszorult torkán alig tudta kimondani: „Tanolok, idesanyám“, máris eltörött a méces.

Eszünkbe jutott olyan eset, hogy a gyermek úgy jött el hazulról, hogy nem tudta, az embernek mit kell csinálnia, ha tányérja mellől elfogy a puliszka; hiszen otthon az édesanyjától nem kellett soha kérni; meg ei se fogyott, már szelte a következő darabot. Juli néni, a kosztadó asszony (akkor még nem volt konviktus) látja, hogy a gyermek nem eszik, csak belebúj a tányérba. „Miért nem eszel, fiam?“ A gyermek még jobban belebúj a tányérba, amíg kinyögte: „Bá, valaki egy kicsi pujáskát adna!“

Arra is visszaemlékeztünk, hogy a fikát valamelyik huncut nagyobacska beküldte a patakparton lakó csizmadiához, hogy „menj bé ide a csizmadiáni s kérdezd meg: Partifecske bácsi, hány óra?“ A bácsi hozzávágta a kaptafát s a gyermek bölgve iszkolt a pailó felé, ahol a jófélék várták s kikacagták.

És gyűltek tapasztalataink egyeztetendő „felügyelőtanár“ évünkben is (1924—25 isk. év), hogy a hospes urat 6 órai csengetés után 10 perccel az ágyban találtuk, mert a soros fika még a hospes úr cipőjét nem vikszolta ki... S némely felsősök csillagot rugattak a már elaludt fikával, azon indoklással, hogy velük is rugattak, mikor elsősök voltak.

Már tudtuk, hogy mit kell tennünk: családdá kell átépítenünk a bentlakást, amennyire lehet, testvériessé kell tennünk a szellemet, ami más szóval megint csak azt jelenti, hogy fel kell bontanunk a bentlakásban az „osztály-tagozódást“, illetve demokratizálnunk kell az életet. Munkatárs itt is volt: jól képzett fiatal tanárok.

Kidolgoztuk a stratégiát. Szorgalmasabb felsősök előtt elhúztuk a mézes madzagot: mennyivel könnyebben tudnátok tanulni, ha külön szobában laktátok... nem kellene átjárnotok a harmadik-negyedik szobába, ha a leckében megakadtok...

Karácsonyi szünet utánra elkészítettük az új elhelyezési tervet, s mikor bejötték, végrehajtottuk a reformot: az osztálytársak egy szobába kerültek. Az elsősök kapták a folyosón a leghátsó szobát, csak egyik oldalon voltak szomszédaik a II-osok.

Hátunk mögött, talán, lehettek zsörtölődések, hiszen az eddigi „hospes uráknak“ is cipőt kellett takarítaniok, mosdó vizet fel-, szennyvizet lehordaniok, s fordultak elő az új rendet kijátszani próbáló törekvések is, de az átállás aránylag simán megtörtént és nevelési-rendtartási-egyelemezési előnyei fokozatosan kitűntek. Nagy mulatság volt, amikor a szobaszámokat tábláskákkal fedtük le, melyekre a lakók által választott, megvitatott és elfogadott név volt írva. Az ötlet úgy született, hogy egyik szobát a többinél mindig csinosabbnak találtuk. Az ágyak katonásan, egyformára voltak megvetve, a kopott asztal kék papírral le volt borítva, az ágyak fölé a falra képek voltak aggatva s valahonnan még virágot is kerítettek az ablakba. Arról volt szó, hogy azzal tüntetjük ki őket, hogy az ajtóra valamelyik jól rajzoló tábláskát készít ezzel a felíráttal: A legszebb szoba... Közben kifejezőbbnek találtuk a „Széplak“ nevet s nem az ajtóra szögeztük, hanem elfőtük vele a régi számot. Erre megindult az ötletáradat. Viták zajlottak a lakók között. Minden szoba nevet akart magának. Igyekeztünk azt a nevet diadalra vinni, amelyik ötletes volt és jellemző a szobára, illetve a benne lakókra. (Vár-lak, Fészek, Sakk-Matt, Ady-lak, Alma-ászok, Álom-vár stb.)

Talán utolsó évünkben történt, hogy iskolai év kezdésre néhány VIII-os előre bejött. Elkészítettük az elhelyezési tervet, ők fogadták és átvették a szülőktől az elsősöket s bevezették őket a bentlakás rendjébe. Ez volt vállalkozásunk csúcsa.

Most, hogy itt Keresztúron, az iskola kapujával szemben lakva 80 éves fejjel, amint leírom ezeket, úgy látom, hogy amit itt három és fél évtizeddel ezelőtt, öt év alatt véghezvittünk: merészség volt. De akkor minden olyan magától jött, természetesen, előre papírra tett terv nélkül. Itt is minden abból következett, hogy valamikor Balázs Ferenc ál-mából részt adott, s mi lelkünk megnyitott ablakán úgy néztünk Keresztúrra s az iskolára is, mint Kadácsra másfél évtizedig. S akadtak, akiket a belőlünk továbbsugárzó álomrész, munkatársként, mellénk állított.

Merészség volt, mondom, mert vállalkozásaink azokba ütköztek, akik minket is neveltek: öreg tanárainkba. Amit a városban műveltünk, azon csak dohogtak. A vegyeskar esteiken néha még részt vettek, de a kaszinói előadássorozatokról teljesen távol tartották magukat.

Az iskolában azonban közvetlenül szembekerültünk egymással. Elkerülhetetlen volt az összeütközés. Azt a szellemet, amelyet mi tanórákon is s a bentlakásban is — általában az ifjúsággal való viszonyunkat — szabadosságnak minősítették, amely veszélyezteti a tanár katedrális tekintélyét. Ez érthető volt, hiszen nemcsak a városban és a vidéken, hanem ország-világ előtt ők voltak a kollégium tisztelettel övezett élő szimbólumai. Mi tisztelettel állottunk velük szemben végig és ma is azzal őrizzük magunkban emléküket. Gyűléseken soha indulatosan nem szólunk, de részükről akadt olyan, aki szidalommal rontott reánk. Számbeli fölényünk tudatában (természetesen csak magunk között) „vaskalaposágnak“ minősítettük és tudomásul vettük csökönő álláspontjukat.

Igazuk volt „öregjeinknek“. A „vaskalap“ alól nézve, amit mi csináltunk, az „szabadosság“ volt. Mert bizony kinyitottuk mi az osztálytermek ablakait, s ha valamely tanuló, tanítás közben valami mellék kérdést

vetett fel, könnyen mellékútra tértünk a tárgytól. Ilyesmi az én óráimon is gyakran megtörtént. Az élet zajlott az iskola falain kívül is akkor. S felsőbb osztályokban néha olyan kérdést vetettek elem, hogy elfoglalkoztunk vele — felejtve a soron levő anyagot — egészen csengetésig, sőt azon túl is.

A bentlakásban pedig fejtetejére állítottuk a tekintélyalapú „társadalmi rétegződést“, a gyermekeket: a fikát kiemeltük a hospes úr: „a király“ szolgálatából.

Bizony jó hasznát vettük itt a Kadács-i iskolában tanult stratégiának és taktikájának. Segített úgy intézni a dolgokat, hogy a kápcszta (a tekintély) épen maradjon s a kecske (nevelési elveink) mégis jól lakják. Íme egy jellemző eset:

A tanulók mozilátogatásában ez az elv vezetett: bizonyos filmeket meg kell nézni, másokat meg lehet nézni, másokra nem érdemes pénzt költeni. Valaki közülünk, első esti előadásában, a filmet megnézte s véleményéhez igazodott a másnap délutáni filmnézés. A VIII. osztály főnöke (öreg tanár) rosszalta a tanulók mozijárását, s azon az alapon, hogy az ő osztálya érettségire készül, kiharcolta a mozijárási tilalmat.

Olyan film került műsorra, melyet mindenkinék meg kell nézni. Népes küldöttségünk panaszra jött az igazgatói irodába (utolsó két isk. évben az voltam). Cinkosságot kellett vállalnom velük: „Menjete, az osztályfőnök úrtól kérjete engedélyt!“

A zárójelenet:

A küldöttség már visszatódult az irodába és áll az ajtó közelében. A tanári szobából nyíló ajtón belép az osztályfőnök. Tisztelettel, fölállva fogadom. Javasolja, hogy ez alkalommal tegyek kivételt. Én készséggel beleegyeztem. A küldöttség — a háta mögül — együttérzéssel reám mosolyog és kihátrál az ajtón.

Keresztúri lakózásunk záróemlékeként azt idézem, hogy 1947-ben üzenetet kaptunk Bukarestből Gusti professzortól, miszerint szeretné megismerni falusi tehetségmentési módszerünket, mert jó eredményeink híre hozzá is eljutott. Egyik fiatal tanármunkatársunk, aki már akkor tökéletesen beszélt a román nyelvet, leutazott hozzá tapasztalatcserére.

Ugyanez évben, még egyszer, elhagytuk Keresztúrt és az iskolát.

Mikor az iskolánál a helyzetem kezdett bizonytalanná lenni, egyik osztálytársam személyében jelentkezett a „sors“, aki 1898 hajnalán a Fiastyúkot születésem pillanata fölé a derengő égen megállította. Barátom középeurópai hírű ipari vállalatnak volt akkoriban az igazgatója. Beszélgetés közben, szoba kerülvén az én ingadozó helyzetem, azt az ötletet vetette fel, hogy vállaljam el az ő vállalata éppen szervezés alatt lévő önellátó kertészetének és háromfitelepének a vezetését.

Fölnéztem az égre... a toronyban éppen delet harangoztak.

Családom azt mondta: lássam mit csinálók! Édesanyám sírt, könnvörgött... hiszen nem Amerikáról van szó — mondtam, de messze van. Hiszen itt van az országban — érveltem erőtlenül; térképen lemértem a távolságot: 250 km... anyai szívnek nagy távolság, s ők mind a négyen itt élnek Keresztúron.

Olyan kecsgetető volt az Áron ajánlata, s minden velem-született vonzalmam vissza akarta fordítani 1920-ban elcsavarodott sorsomat eredeti irányban. Küzdenem kellett önmagammal önmagam ellen megint. Három család nézett reám döntést várva.

November elején járunk. Szedtem össze az irodában a hivatal átadásához szükséges dolgokat, amikor sarkig kivágódott az ajtó és paran-

csoló hangján rendelkezni akart felettem egyházunk akkori püspöke. Bocsánatot kértem, de ellenálltam... lennebb engedte a hangját; sajnálkoztam... könyörgött... megadtam magam...

Így kerültünk 1947 decemberében Ürmösre.

Így történt, és milyen jó, hogy így történt. 27 év alatt mennyi új tapasztalattal gazdagodtunk!

Jakab Dénes

ADATOK A HOMORÓDÚJFALVI ISKOLA TÖRTÉNETÉBŐL

1. A KLASSZIS

Az első írott dokumentum 1744-ből származik. A kurátori számadás könyvében ez a bejegyzés áll: „Sárosi György cantor aa-tól Alamisna pénz, melyet congerál Fejér vármegyében s Háromszéken Flor. Hung. 9 dr. 48—magának is adtunk harmadrészt Flor. Hung. 4 dr. 48“. Eszerint 1744-ben már van iskola a faluban.

Részletesebb értesülést a Lázár István püspök által tartott vizitáció jegyzőkönyvéből nyerünk. 1789 április 7-én tartotta vizsgálatát Bodor János aktuáriussal Homoródújfalun, amikor részletes és pontos leltárt készítettek az egyházközség ingó és ingatlan vagyonáról. A jegyzőkönyv 3. pontja alatt találjuk a mesteri ház és iskola következő leírását:

„Más fundus, vagy Harmadik sub nro. popularis conscriptionis 53 in Vicinitatibus dél felől Mltgs. Homoródszentmártoni Ugron Pál Úr colonussa Soós Lőrincz jószágá. Napkeletre az Homoród vízfolyása. Északra, napnyugatra felszegnek takarodó és járó úttja. Ezen fundust az épületek szintén egészen befogták, éppen az ablak alatt, ajtó és csűr előtt kevés kertbéli kerítést tartotta és tartja a cantor: bemenő deszka kapu rajta, mellette ismétlen egy kis nyitogató ajtó, vagy deszkából való kaputska, ezt immár az ecdésia tsinállja. Mely funduson vagyon cserefa bornákból épített ház, mellette lévő kitsiny kamarájával, szabad ereszével, *elegyes fákból épült klasszisával*, supos fedél alatt, mindezek egy végtébe azon fedél alatt egy kis csűr és sertés pajták. A szabad ereszből házban bényiló, fejéren bérlett vas sarkon járó fa kilintsen ajtó, tüzelő kemente benne veres kályhákból valóságosan rakott két üveg ablakotskák világosítják, pincze vagy kamara ajtaja sima deszka, fa sarkokkal, fa zárral járó, a klasszissé pedig bérlett, vas sarkokon fa záró ajtó, tüzelő kemenczéje, kas, szilva fa három vagy négy bokor az ablak alatt“ (Jegyzőkönyv, 435 l.).

Ez alkalommal a püspök az iskolát felülvizsgálta és az abban „találtatott fiúgyermekes esztendejekhez képest, a tanításbeli idejekhez képest ditséreteseknek találtattak“.